

УДК 378.14.014.13-378.147.31

DOI <https://doi.org/10.32782/eddiscourses/2024-4-6>

ОЦІНКА ПОТРЕБ ЛІКАРІВ ЩОДО ФОРМ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Думенко Тетяна Михайлівна,

кандидат медичних наук, асистент навчально-наукового центру
неперервної професійної освіти Інституту післядипломної освіти,
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця
ORCID: 0000-0001-9605-9127

Виноградова Галина Миколаївна,

кандидат медичних наук, доцент, асистент навчально-наукового центру,
Український тренінговий центр сімейних лікарів Інституту післядипломної освіти,
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця
ORCID: 0000-0003-2422-3615

Безперервний професійний розвиток лікарів (БПР) є одним з видів післядипломної освіти лікарів. Військова агресія РФ проти України створила нові виклики для підтримки та удосконалення професійних знань лікарів. Перебої в постачанні електроенергії, міграційні процеси, дронно-ракетні атаки вимагали переходу на онлайн форми навчання. Метою дослідження є вивчення думки слухачів стосовно форми навчання в умовах військового стану. Опитування проводилось у січні 2023 року серед слухачів навчально-наукового центру – Український тренінговий центр сімейної медицини Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (далі – ННЦ–УТЦСМ). В опитуванні взяли участь 132 лікарі різних спеціальностей.

За результатами опитування лікарі орієнтовані на здобуття нових практичних навичок (фахові школи, майстер-класи, тренінги), які б надавались у дистанційному (онлайн) або змішаному (онлайн/офлайн) форматах. При цьому потенційні користувачі використовують для освітніх комунікацій месенджери Viber та Telegram.

Ключові слова: безперервний професійний розвиток лікарів, цикли тематичного удосконалення, фахові школи, майстер-класи, семінари, тренінги, військовий стан.

Dumenko Tetyana, Vynogradova Halyna. Assessment of the doctors needs regarding the forms of education under the military state conditions

The continuous professional development of doctors is one of the types of postgraduate education of doctors. The military aggression of the Russian Federation against Ukraine created new challenges for maintaining and improving the professional knowledge of doctors. Interruptions in the supply of electricity, migration processes, drone-missile attacks and etc. required the transition to online forms of education. The purpose of the research is to study the opinion of the doctors regarding the form of education in the martial law conditions. This survey was conducted in January 2023 among students (132 doctors) of the educational and scientific center – the Ukrainian Training Center of Family Medicine of the Bogomolets National Medical University.

According to the results of the survey, doctors are focused on acquiring new practical skills (professional schools, master classes, trainings), which would be provided in remote (online) or mixed (online/offline) formats. At the same time, the interviewed doctors use Viber and Telegram messengers for educational communications.

Key words: continuous professional development of doctors, cycles of thematic improvement, professional schools, master classes, seminars, trainings, martial law.

Актуальність теми. Серед напрямків діяльності післядипломної освіти медичних працівників важливу місце обіймає безперервний професійний розвиток лікарів (БПР). Невпинний розвиток медичної галузі науки, доступність для пацієнтів та їх родин інформації про досягнення в діагностиці та лікуванні хвороб вимагають від лікаря професійної обізнаності та вправності у призначенні інноваційних ліків та виконанні високотехнологічних втручань. Підтримка вищевказаних потреб населення реалізується в Україні в нормах Законів України «Основи законо-

давства України про охорону здоров'я», «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про професійний розвиток працівників», а також через вимоги до кваліфікаційного рівня медичних працівників, їх безперервного професійного розвитку. Зокрема, сьогодні інституційно впроваджено особисте освітнього портфолію кожного лікаря, який практикує з результатами БПР (мінімальна кількість балів, яка має бути підтверджена за річний період, складає 50 балів), чітко впорядковані процедури формування особистого освітнього портфолію лікарів, організації та проведення атестації

лікарів, організації та проведення освітніх заходів БПР. Основні засади БПР визначено у наступних нормативно-правових документах: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 року № 725 «Про затвердження Положення про систему безперервного професійного розвитку медичних та фармацевтичних працівників» [1], наказ МОЗ України від 22 лютого 2019 р. № 446 (із змінами) «Деякі питання безперервного професійного розвитку лікарів», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 25 березня 2019 р. за № 293/33264 [2]. Щорічно МОЗ України оновлює перелік циклів спеціалізації та тематичного удосконалення за лікарськими та фармацевтичними (провізорськими) спеціальностями. Наразі актуальним є наказ МОЗ України від 25.07.2023 № 1347, зареєстрований в Міністерстві юстиції України рони здоров'я за № 1362/40418 від 10 серпня 2023 року [3].

Заходи БПР проводяться провайдером освітніх послуг різних видів господарської діяльності (державні та приватні заклади освіти). Окремі види БПР (цикли тематичного удосконалення та цикли спеціалізації) здійснюються виключно структурними підрозділами з післядипломної освіти закладів вищої освіти, закладами післядипломної освіти (далі – заклади вищої (післядипломної) освіти), що здійснюють підготовку медичних та фармацевтичних працівників.

Разом з тим, кризові явища життя країни екзистенційного характеру (епідемії, військові дії, стихійні події) створюють виключні обставини, що перешкоджають не лише забезпеченню медичною допомогою, але й продовженню БПР.

Українська система післядипломної освіти, маючи досвід роботи в умовах епідемічних криз (COVID-19 у 2020–2021 роках), мобілізувала всі свої ресурси й продовжує надавати освітні послуги навіть під час військової агресії РФ проти України. Перебої в постачанні електроенергії, висока динаміка внутрішніх та зовнішніх міграційних процесів, мобілізація частини медичного персоналу до лав Збройних Сил України, часті дронно-ракетні атаки на заклади цивільної інфраструктури не стали на заваді організації навчальних процесів для медичних працівників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В нових умовах підвищилась увага до потреб слухачів, триває безперервний пошук можливостей здобуття нових теоретичних знань та практичних навичок [4–8]. Починаючи з 24 лютого 2022 року, системні проблеми організації та забезпечення умов для навчального процесу (недостатнє матеріально-технічне забезпечення закладу вищої

освіти та здобувача освіти; міграція учасників навчального процесу, проблеми безпеки навчального процесу, проблеми психологічного стану учасників процесу та інші) вимагали створення нового безпечного навчального середовища, облаштування сховищ, впровадження часткового переходу на дистанційне навчання, самоопрацювання навчального матеріалу, впровадження інтегрованих занять, сконцентрованих інтенсивів, створення мобільних бібліотек та інших освітніх інновацій [9]. Окремими авторами досліджувались особливості організації безперервного професійного розвитку лікарів в умовах воєнного часу.

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення думки слухачів циклів тематичного удосконалення стосовно форми навчання в умовах військового стану для подальшого удосконалення системи безперервної професійної освіти лікарів. В дослідженні використано соціологічний метод (онлайн опитування з використанням анкет анкетування), а також метод системного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Опитування проводилось у січні 2023 року серед слухачів циклів тематичного удосконалення, що проводились протягом листопада 2022 – січня 2023 року на базі навчально-наукового центру – Український тренінговий центр сімейної медицини Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (далі – ННЦ–УТЦСМ). В опитуванні взяли участь 132 лікарі різних спеціальностей, 52,3% з яких на дату опитування працювали на посаді «лікар загальної практик – сімейний лікар». За стажем лікувальної роботи досліджувана група розподілилась наступним чином – 24,2% респондентів мали досвід роботи лікарем до 5 років, 15,2% слухачів – від 5 до 10 років практики; 25,8% опитаних – від 10 до 20 років та 34,8% – мали досвід понад 20 років.

Учасникам опитування було запропоновано оцінити за шкалою з максимальної кількістю 5 балів форми навчання (програми БПР), визначені постановою Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 року № 725 «Про затвердження Положення про систему безперервного професійного розвитку медичних та фармацевтичних працівників» – цикли тематичного удосконалення, фахові школи, майстер-класи, семінари, тренінги [1].

Переважає більшість опитаних оцінила запропоновані форми високими балами: фахові школи були оцінені балом «5» 83,3% респондентів та балом «4» 13,6%; тренінги для опанування нових професійних знань та навичок, семінари з набут-

тям нових знань з окремих розділів спеціальності отримали найвищий бал від 71,2% опитаних, а майстер-класи з демонстрацією методик, технологій – 72%. Цикли тематичного удосконалення як форми навчання системи БПР були оцінені респондентами найвищим балом у 62,9% випадків. Результати в абсолютних величинах представлено на рис. 1.

Анкета також містила питання стосовно тривалості освітніх заходів. Переважна більшість респондентів (60,6%) висловились за одно-дво-тижневі освітні заклади, тобто цикли тематичного удосконалення. На користь одно-дводенних заходів висловились 32,6% опитаних.

Враховуючи питання безпеки навчальних заходів в умовах війни та періодичні технічні складнощі (перебої з електропостачанням та інтернет покриттям), важливим є оцінка потреби лікарів у форматі навчання в післядипломній освіті. Так, слухачам ННЦ УТЦСМ було запропоновано висловитись за один із запропонованих форматів – очний, заочний, дистанційний та змішаний вид навчання. Форматами-лідерами стали дистанційний (40,9% позитивних відповідей) та змішаний формат (36,4%), що у сумі склало 77,3% відповідей.

Дослідження також мало на меті вивчити шляхи комунікації між провайдером освітньої послуги та потенційним її користувачем стосовно отримання інформації про заплановані заходи БПР. 59,1% висловили бажання отримувати інформацію про майбутні освітні заходи через месенджери (Viber, Telegram, Whatsapp та інші); майже половині респондентів було б зручно 48,5%

отримувати вищевказану інформацію в закладі охорони здоров'я, де працює потенційний слухач. Проактивну позицію у пошуку вказаної інформації готові демонструвати 53,8% респондентів, при цьому 34,1% для цього готові користуватись сайтом ННЦ УТЦСМ та 19,7% – соціальними мережами. Надзвичайно низьким залишається користування таким каналом комунікації як електронна пошта (незважаючи на те, що анкета містила декілька альтернативних назв даного каналу). Результати відповіді стосовно джерел інформації про майбутні освітні заходи представлено на рис. 2.

В ході опитування також досліджувалось питання пріоритетного месенджера для комунікацій з питань БПР. Відповіді на зазначене питання представлено на рис. 3.

Найбільш зручним для обміну інформацією про заходи БПР респонденти визнали Viber (83,3%). Наступним за частотою користування месенджером з відривом майже у два рази є Telegram (49,2%). У 13,8% випадків лікарі користуються можливостями WhatsApp. Інші месенджери використовуються епізодично (позитивні відповіді надали 3% респондентів та менше).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, отримані результати анкетування слухачів циклів тематичного удосконалення, які навчались на базі ННЦ УТЦСМ, свідчать про потребу лікарів у заходах БПР з фокусом на здобуття нових практичних навичок (фахові школи, майстер-класи, тренінги), які б надавались у дистанційному (онлайн) або змішаному (онлайн/офлайн) форматах. При цьому

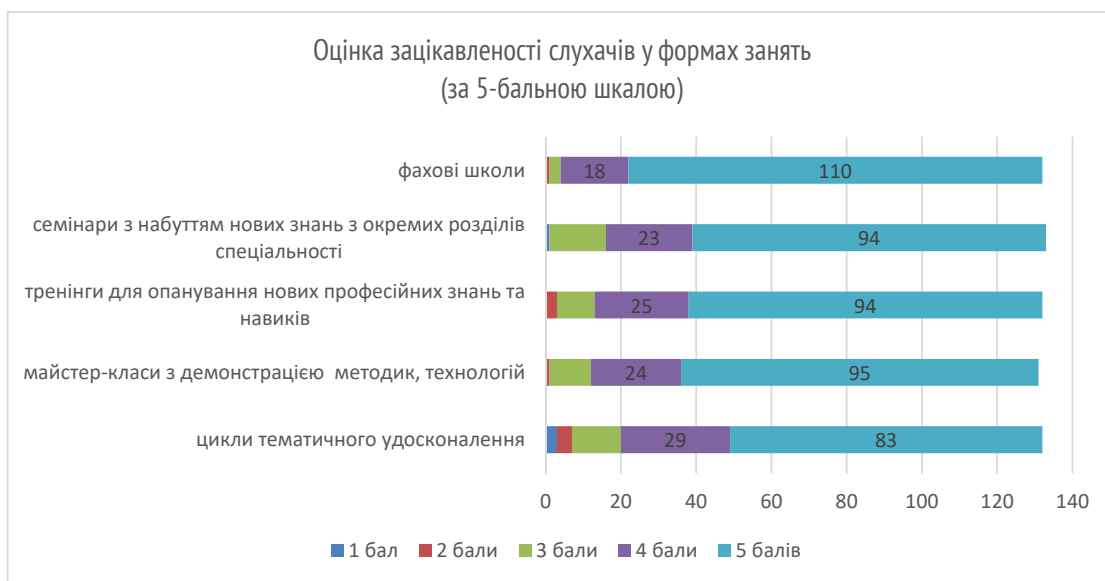

Рис. 1. Результати оцінки зацікавленості слухачів у формах занять (за 5-бальною шкалою)

Рис. 2. Результати відповіді стосовно джерел інформації про майбутні освітні заходи

Рис. 3. Результати відповіді щодо месенджера для комунікацій з питань БПР

потенційні користувачі налаштовані на використання в якості джерел інформації про освітні заходи БПР месенджерів Viber та Telegram.

Обмеженням даного дослідження є кількість респондентів, які відповіли на питання анкети.

Проте отримані результати мають практичне значення для планування наступних досліджень щодо вивчення потреб лікарів щодо освітніх заходів БПР як в умовах військового стану, так і в мирний час.

Список літератури:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 року № 725 «Про затвердження Положення про систему безперервного професійного розвитку медичних та фармацевтичних працівників». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/725-2021-%D0%BF#n13>
2. наказ МОЗ України від 22 лютого 2019 р. № 446 (із змінами) «Деякі питання безперервного професійного розвитку лікарів», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 25 березня 2019 р. за № 293/33264. URL: <https://moz.gov.ua/uk/decrees/nakaz-moz-ukraini-vid-22022019--446-dejaki-pitannja-bezperernogo-profesijnogo-rozvitku-likariv>
3. наказ МОЗ України від 25.07.2023 № 1347 «Про затвердження перелік циклів спеціалізації та тематичного удосконалення за лікарськими та фармацевтичними (провізорськими) спеціальностями», зареєстрований в Міністерстві юстиції України рони здоров'я за № 1362/40418 від 10 серпня 2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1362-23#n8>

4. Сучасні виклики післядипломної медичної освіти лікарів із медицини невідкладних станів_АО Волосовець. *Українські медичні вісті*, 2023 – umv.com.ua МЕДИЧНА ОСВІТА. 2022. № 1.
5. Гречківська Н. В., Виноградова Г. М. Особливості організації безперервного професійного розвитку лікарів в умовах воєнного часу. International scientific conference. February 7–8, 2024. С.105–108. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-401-6-28>
6. Лондар Л. П. Щодо забезпечення дистанційного навчання в Україні в умовах війни. Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання), 25 жовтня, 2022 Київ: ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2022. С. 360.
7. Крючко Т. О., Литус С. І. Шляхи вирішення проблем медичної дистанційної освіти в умовах війни. V міжнародна Науково-практична конференція «Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини (немедичні проблеми в медицині)». Запоріжжя, 2024. С. 173–175.
8. Фейса С. В. Організація навчання лікарів в умовах війни (на прикладі курсів безперервного професійного розвитку з клінічної лабораторної діагностики). Education via Distance Learning and other Pedagogical Challenges: Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Internet Conference, September 21–22, 2023. FOP Marenichenko V.V., Dnipro, Ukraine, p. 205–206
9. Кучин Ю., Лимар Л. Дистанційна освіта докторів філософії-медиків за умов COVID19 та війни з Росією: нові реалії. *Неонатологія, хірургія та перинатальна медицина*, 2023. 13(2(48), 5–11. <https://doi.org/10.24061/2413-4260.XIII.2.48.2023.1>

References:

1. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14 lypnia 2021 roku № 725 «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro systemu bezperervnogo profesiinoho rozvytku medychnykh ta farmatsevychnykh pratsivnykiv» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated July 14, 2021 No. 725 “On approval of the Regulation on the system of continuous professional development of medical and pharmaceutical workers”]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/725-2021-%D0%BF#n13> [in Ukrainian].
2. nakaz MOZ Ukrainy vid 22 liutoho 2019 r. № 446 (iz zminyamy) «Deiaki pytannia bezperervnogo profesiinoho rozvytku likariv», zareiestrovanyi u Ministerstvi yustytysii Ukrainy 25 bereznia 2019 r. za № 293/33264 [Order of the Ministry of Health of Ukraine dated February 22, 2019. No. 446 (with amendments) “Some issues of continuous professional development of doctors”, registered with the Ministry of Justice of Ukraine on March 25, 2019. under No. 293/33264]. Retrieved from: <https://moz.gov.ua/uk/decrees/nakaz-moz-ukraini-vid-22022019--446-dejaki-pitan-nja-bezperervnogo-profesijnogo-rozvitku-likariv> [in Ukrainian].
3. nakaz MOZ Ukrainy vid 25.07.2023 № 1347 «Pro zatverdzhennia perelik tsykliv spetsializatsii ta tematychnoho udoskonalennia za likarskymy ta farmatsevychnymy (provizorskymy) spetsialnostiamy», zareiestrovanyi v Ministerstvi yustytysii Ukrainy rony zdorovia za № 1362/40418 vid 10 serpnia 2023 roku [Order of the Ministry of Health of Ukraine dated July 25, 2023 No. 1347 “On approval of the list of cycles of specialization and thematic improvement in medicinal and pharmaceutical (pharmaceutical) specialties”, registered in the Ministry of Justice of Ukraine under No. 1362/40418 dated August 10, 2023] Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1362-23#n8> [in Ukrainian].
4. Suchasni vyklyky pisliadyplomnoi medychnoi osvity likariv iz medytsyny nevidkladnykh staniv AO Volosovets [Modern challenges of postgraduate medical education of doctors in emergency medicine of JSC Volosovets] *Українські медичні вісті*, 2023 – umv.com.ua MEDYChNA OSVITA. 2022. № 1.
5. Hrechkivska, N. V., Vynogradova, H. M. (2024). Osoblyvosti orhanizatsii bezperervnogo profesiinoho rozvytku likariv v umovakh voiennoho chasu [Peculiarities of the organization of continuous professional development of doctors in wartime conditions]. International scientific conference. February 7–8, 2024. S. 105–108. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-401-6-28>
6. Londar, L. P. (2022). Shchodo zabespechennia dystantsiinoho navchannia v Ukraini v umovakh viiny. Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: upravlinnia, tsyfrovizatsiia, yevrointehratsiini aspekty [Regarding the provision of distance education in Ukraine in war conditions. Education of Ukraine under martial law: management, digitalization, European integration aspects]: zbirnyk tez dopovidei IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (naukove elektronne vydannia), 25 zhovt. 2022 r. Kyiv: DNU «Instytut osvითnoi analityky», s. 360 [in Ukrainian].
7. Kriuchko, T. O. (2024). Shliakhy vyrishennia problem medychnoi dystantsiinoi osvity v umovakh viiny [Ways to solve the problems of distance medical education in war conditions]. V mizhnarodna Naukovo-praktychna konferentsiia “Sotsialno-etychni ta deontolohichni problemy suchasnoi medytsyny (nemedychni problemy v medytsyni)”. Zaporizhzhia, S. 173–175 [in Ukrainian].
8. Feisa, S. V. (2023). Orhanizatsiia navchannia likariv v umovakh viiny (na prykladi kursiv bezperervnogo profesiinoho rozvytku z klinichnoi laboratornoi diahnostryky) [organization of education of doctors in the conditions of war (example of continuous professional development courses in clinical laboratory diagnostics)]. Education via Distance Learning and other Pedagogical Challenges: Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Internet Conference, September 21-22, FOP Marenichenko V.V., Dnipro, Ukraine, p. 205–206 [in Ukrainian].
9. Kuchyn, Yu., & Lyamar, L. (2023). Dystantsiina osvita doktoriv filosofii-medykiv za umov COVID-19 ta viiny z Rosiieiu: novi realii [Distance education of medical doctors of philosophy under the conditions of COVID-19 and the war with Russia: new realities]. *Neonatolohiia, khirurgiia ta perynatalna medytsyna*, 13(2(48), 5–11.